

پنل محیط زیست

جناب آقای دکتر جلال ولی الهی

(رئیس انجمن علمی آموزش محیط زیست و توسعه پایدار)

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي جعلنا من المتمسكين بولاية علي بن ابي طالب.

موضوعی که به آن می پردازم تحت عنوان «بنیاد دانش محیط زیست و راهکارهای توسعه پایدار در آثار خداوند علم و شمشیر، حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) است. ایشان موجودی فرابشری است زبان ما قاصر است که درباره ایشان صحبت کنیم. اگر شهر علم رسول الله است، باب آن حضرت علی است. بنابراین هر باب علم را می توانیم با یاری حضرت علی (علیه السلام) باز کنیم.

یکی از این ابواب "محیط زیست" است. آموزه ها و مفاهیم اصول زیست محیطی که در آثار امام علی (علیه السلام) است چه در نهج البلاغه و چه در سیره علوی، آن چنان عمیق است که این امکان را می دهد که بنیان دانش محیط زیست را مانند علوم اجتماعی بنیان گذاریم.

خداوند علم و شمشیر نام کتابی است که محقق آلمانی رودلف ژایگر بر کتاب تحقیق خودش درباره زندگی پر افتخار امام علی (علیه السلام) گذاشته است. امروزه هر تباهی زیست محیطی که بشر از خودش به جای گذاشته براساس جهل او، یا آزمندی و تجاوزگری به طبیعت است. جهل احتیاج به علم دارد. برای جلوگیری از تجاوزهای محیط زیستی باید قانونمند باشیم؛ ادامه رفاه و سعادت بشر در گروی آموزش و آگاهی های زیست محیطی و تدوین قوانین و پایبندی به آنهاست؛ و پشتوانه پایبندی به آن، مراقبت های اجتماعی و عمومی است. این مسئله برای من جالب بود که ژایگر آلمانی با دیدگاهی بیطرفانه این موضوع را بررسی کرده است. نام کتاب هم انتخاب خود او است و ذبیح الله منصوری مترجم کتاب است. علاقه به حضرت علی گاهی اینقدر زیاد می شود که عده ای علی الهی می شوند و خدا و رسول الله را جلوه ای از حضرت می دانند! چرا ما اینقدر حضرت را دوست داریم؟ این مسئله ریشه های تاریخی بسیاری دارد. یک نمونه از عشق مردم مردم

در منطقه غرب ایران به حضرت، این است که خود امام صنعتگرانی را از «کرد» غرب ایران به عربستان دعوت کردند؛ تا این صنعت را در عربستان بنیان گذاری کنند و شمشیر ذوالفقار را مردم غرب ساختند که اکثرا شیعه و برخی از ایشان علی الهی هستند.

ابن عباس از قول پیامبر (صلی الله علیه و آله) می گوید: که اگر همه درختان قلم و دریاها مرکب شوند و جنیان شماره گر شوند؛ نمی توانند فضایل حضرت را بنویسند. استاد علامه محمدتقی جعفری خیلی حرف زیبایی در ابراز ارادت شخصی خود به حضرت گفته اند؛ در ابتدای تفسیر نهج البلاغه می گویند: ما با انسانی طرفیم که هدف اعلائی را برای زندگانی دارد، زمامداری عادل است و دارای معرفت در حد اعلاست. درباره انسان و جامعه وابستگی به مبادی عالی هستی دارد و وابستگی مستقیم به خداوند. تقوا و فضیلت در حد اعلی، در گفتار، رفتار و اندیشه و نیت، یک انسان برتر است. آیتی از آیات حق و نسخه نادری از کتاب وجود انسان است. نهج البلاغه پرتویی از وجود اوست اقیانوسی بیکران و گنجینه ای است پرگهر. ایشان کانون معرفت الهی است بعد از قرآن و احادیث، نهج البلاغه مهم ترین منبع ماست، نهج البلاغه در واقع آینه ای در برابر قرآن است.

امروزه محیط زیست اولویت اول جهان است دانش محیط زیست ابعاد وسیعی پیدا کرده است حتی در عرصه علوم اجتماعی مطالبی مانند: اخلاق زیست محیطی، حقوق شهروندی، عدالت زیست محیطی الهیات زیست محیطی. دانشمندان در ریو برزیل گرد هم آمدند و در عرصه خرد جمعی به نتایجی دست پیدا کردند. گفته اند برای این که بشر از تباهی های زیست محیطی نجات پیدا کند.

اهدافی را مشخص کردند که شامل هفده بند است، به برخی از این بندها اشاره می کنیم و مقایسه می کنیم با اقداماتی که حضرت علی انجام داده اند.

هدف ۱) پایان تمام اشکال فقر به هر نحوی

دانشمندان محیط زیست قائل اند که یکی از علل تباهی های محیط زیست فقر است و تا زمانی که فقر وجود دارد نباید انتظار داشته باشیم که درختان قطع نشوند و دریاها از ماهی تهی نشوند.

هدف ۲) پایان گرسنگی، تامین امنیت غذایی

بهبود تغذیه و گسترش غذایی و کشاورزی هدف مهم بیانیه است که اقدامات بشر را تا سال ۲۰۳۰ مشخص می کند.

هدف ۳) حصول اطمینان از سلامت زندگی افراد و ارتقای سلامتی و تندرستی برای همگان

هدف ۴) حصول اطمینان از آموزش با کیفیت و عادلانه و ارتقای فرصت های یادگیری در طول عمر برای

همگان

هدف ۵) مقابله با تغییرات آب و هوایی

هدف ۶ و ۷) حفاظت و بازسازی و ترویج اکوسیستم های طبیعی، مدیریت پایدار جنگل ها و بیابان زدایی،

اقدام فوری برای متوقف کردن نابودی زمین و تمدن ها.

از بقیه می گذرم و به بیان برخی از این اصول و آثار که می تواند در مورد حفاظت از محیط زیست و تحقق اهداف چشم انداز کمک کند، می پردازم.

• در مورد هدف اول: امام علی (علیه السلام) می فرمایند: که زمین جز با تنگدستی ساکنان آن ویران نشود و مردم شهرها زمانی تنگدست می شوند که والیان به گردآوری مال روی بیاورند. حتما این سخن را از امام شنیده اید که هر جا کاخی هست در کنارش کوخ ها ویران شده اند؛ بنابراین خود امام با مجاهدت های ارزنده در طول زندگی خود همیشه، یارو غمخوار یتیمان بود. آرزو و تمنای امام مومنان نعمت و برکت برای همگان بوده است. حضرت حتی در دعای طلب باران که دعای فوق العاده ای در نهج البلاغه است، به آبادی و سرسبزی گیاهان و به حیوانات توجه می کنند.

• در مورد هدف دوم (پایان گرسنگی و تامین امنیت غذایی)؛ اولین کسی که گندم را از کشوری به کشوری منتقل می کند امام علی است؛ یعنی اولین انتقال ژن یا اصلاح نژادی و ژنتیکی به دست حضرت در عربستان انجام می گیرد. علاوه بر این که اولین قنات را حضرت در عربستان ایجاد می کنند و برای این کار از مقنی های ایرانی استفاده می کند و اولین قنات در مشرق مدینه جاری می شود. برای رونق کشاورزی اقدام به

انتقال گندم مرغوب از ایران می کنند چون عربستان، طائف و مکه گندم مرغوب نداشت و مردم عربستان با گندم آشنا نبودند و بیشتر شیر شتر می خوردند؛ آن چنان که ژایگر آلمانی می گوید: تا صد سال یا بیشتر هم عمر می کردند. شیر شتر یک ماده مغذی بود که آن ها را حفاظت می کرد.

خانم احمدی: ما سیره حضرت را از دیدگاه یک مستشرق آلمانی می شنویم. ولی ما دور هم جمع شده ایم که ببینیم نگاه خود حضرت در مورد محیط زیست چیست؟ در کدام بخش ها محیط زیست مورد توجه حضرت قرار گرفته است؟ چه توصیه هایی از طرف حضرت بیان شده است؟ توجه ایشان به حیوانات، گیاهان، زمین، درختان، آب ها و حتی نجوم را بررسی کنیم.

می خواهیم بدانیم این مخلوقات در نهج البلاغه چه جایگاهی دارند؛ تعدادی از طلاب هم روی همین مطلب کار کرده اند و در مجموع ما به دنبال آن هستیم که بدانیم حضرت در نهج البلاغه چه حقوقی را برای محیط زیست منظور فرموده اند.

استاد ولی الهی:

اما سیره علوی هم برای ما سرمشق والگویی است و اینها بنیان های دانش محیط زیست بشر است. مثلا یکی از این اقدامات، امروز جنگل زدایی و بیابان زدایی است. حضرت چه دیدگاهی در نهج البلاغه دارند و گذشته از این کتاب که شما همه واقف هستید، اقدامات حضرت بسیار جالب است چون کمتر در دسترس شما عزیزان است.

ژایگر می گوید در عربستان یک درخت خرما وجود نداشت چون این درخت برای رشد به آب زیادی احتیاج دارد، اما آب مکه به میزان شرب اهالی بود و آنقدر نبود که بتواند درختان نخل را سیراب کند. در شهر مکه هیچ کس بدن را نمی شست؛ این عرب ها که امروز یاغی شدند بدن را نمی شستند چون آب نداشتند و شارع اسلام غسل را واجب کرد تا این که عرب بدن را بشوید. البته این بیان ژایگر است ما به خاطر این امر؛ غسل را انجام نمی دهیم بلکه حکم ذات اقدس الهی و نص صریح قرآن است (رودلف ژایگر/

اقدام دیگر حضرت اصلاح نباتات و انتقال بذر از ایران به عربستان بود امروز یکی از اقدامات بشر این است که DNA ژنتیکی را که در محلی بارور است، با حفظ تمام تمهیدات زیست محیطی برای این که میزان غذا را افزایش دهد و بشر را از گرسنگی نجات دهد. مردم عربستان نان نمی‌خوردند و استفاده دائم نداشتند چون گندم روب نداشتند و حضرت از ایران گندم مرغوب وارد می‌کنند و دستور دادند که آن گندم را در مدینه و طائف نیز بکارند. از آن به بعد عرب‌ها از کشت زارهای خودشان گندم بسیار به دست می‌آوردند.

امروزه عامل دیگری به نام انتقال فناوری که مطرح است. اولین کسی که اقدام به انتقال فناوری و بومی سازی آن کرد امام علی بود. و اولین کسی که آسیاب آبی در عربستان از آب قنات و نهر برای آسیاب وارد کردند و پیش از آن آسیاب آبی در عربستان وجود نداشت و اعراب با دست آسیاب می‌کردند. (رودلف ژایگر/ص ۹۲)

هدف سوم ارتقای سطح سلامت است. اولین پزشک در عربستان حضرت هستند؛ چون در عربستان، آن روزگار کسی به پزشک مراجعه نمی‌کردند. دانش پزشکی امام (علیه‌السلام) حیرت آور است به شکلی که پزشکان دانشگاه جندی شاپور با امام مکاتبه می‌کردند و از ایشان درباره بیماری نظر می‌خواستند. ژایگر در تحقیق خودش می‌گوید شاید حضرت علی (علیه‌السلام) اولین پزشک شبه جزیره عربستان باشد و قبل از او در شمال جزیره العرب پزشکی وجود نداشت و اعراب به پزشک مراجعه نمی‌کردند یا رنج بیماری را تحمل می‌کردند تا بیماری خودش مداوا شود، یا می‌مردند و در طول بیماری به همان حال می‌ماندند. ابتکارات پزشکی امام علی (علیه‌السلام) بسیار شگفت آور است و خود موضوع مستقلی است که جایگاهش در یک سمینار دیگر است. توصیه امام علی (علیه‌السلام) در خوردن است. دانشمندان امروز به این نکته رسیده‌اند که انسان به طور متوسط بیش از صد سال می‌تواند عمر کند حتی عمر نوح علیه السلام را داشته باشد حضرت نوح ۹۳۰ سال عمر کردند این در صورتی است که ما علم داشته باشیم که چه چیزی می‌تواند برای بدن مفید واقع شود و چه چیزی به حال بدنمان مضر است.

ایجاد اولین گرمابه در عربستان توسط حضرت ایجاد شده است. در عربستان گرمابه‌ای نبوده و اولین گرمابه توسط معماران ایرانی به دستور امام (علیه‌السلام) از وجوه بیت المال در مدینه ساخته شد و به نام حمام امام علی علیه السلام معروف بود. دین اسلام انسان را در مقابل زیست گاه مسئول شناخته است. در عبارتی از امام علی (علیه‌السلام) آمده است که "ما در مقابل تمام آسمان ها و زمین مسئول هستیم".

خانم احمدی:

استاد فکر نمی‌کنید بهتر است بیشتر به نهج البلاغه بپردازیم؟

استاد ولی‌اللهی:

به قسمت نهج البلاغه هم می‌رسیم اما شما بیشتر با نهج البلاغه آشنا هستید. سیره علوی هم آینه‌ای از نهج البلاغه است.

خانم احمدی:

از آن جایی که همایش امروز ما درباره حقوق در نهج البلاغه است پنل هایمان هم قرار است همان موضوع باشد. شما محبت کنید بیشتر به بخش نهج البلاغه تحقیقتان بپردازید. دوستان مقاله ارزشمند شما را بعدا حتما مورد مطالعه قرار می‌دهند.

استاد ولی‌اللهی:

اجازه بدهید من خیلی کوتاه فقط عنوانها را بگویم: تاسیس اولین وزارت دارایی و بانک مرکزی اسلام توسط علی (علیه‌السلام) صورت می‌گیرد. اولین کسی است که شیفت کاری را در جهان برقرار می‌کند از حسابداران ایرانی کمک می‌گیرند و می‌فرمایند: ایرانیان کسانی هستند که دروغ نمی‌گویند و حساب می‌دانند.

ایرانیان را در بیت المال به کار می‌گمارد و برایشان حقوق تعیین می‌کند؛ وقتی ظهر می‌شود و وقت نماز است ایرانی‌هایی که مسلمان نیستند به روش دین خودشان عبادت می‌کردند، و آنهایی را که مسلمانند و دوست دارند با آیین ما عبادت کنند در یک گوشه فرا می‌خواند، تا باهم عبادت هاشان را برگزار کنند.

چند زبانی علی (علیه السلام) و اختراع صرف و نحو در عربی یکی از جنبه های زیست محیطی است. سی هزار زبان در جهان وجود دارد که علم محیط زیست می گوید نباید اینها از بین بروند، در حالی که حدود سه هزار تا از اینها رایج است و همه دارد از بین می روند. یکی از شگفتی های امام (علیه السلام) آن است که زبان فارسی و سریانی را به خوبی بلد است. این خیلی فوق العاده است.

باید یک نمونه از برخورد امام که امروز برای ما می تواند سرمشق باشد، این است که قبل از سقوط مدائن دانشگاه جندی شاپور واقع در خوزستان امروزی از امام علی برای تدریس دعوت شد و آن حضرت به سوزاندن کتابخانه مدائن و اسکندریه که توسط اعراب صورت گرفت اعتراض می کند.

حفظ معابد و اهرام مصر از نابودی توسط علی (علیه السلام) خیلی فوق العاده است، امروزه داعش به نام اسلام این آثار گرانبها را دارد از بین می برد، در حالیکه ابداً ربطی به اسلام ندارد. آثار فرهنگی و تنوع زیست محیطی باید در عرصه محیط زیست حفاظت کردند.

بعد از اینکه مسلمانان مصر را تسخیر کردند، اهرام مصر را علامت بت پرستی اعلام و امر کردند اهرام باید از بین برود. و معابد مصری ویران شود. علی (علیه السلام) که می دانست اهرام مصر قبر است نه مظهر بت پرستی، مانع از آن شد که اهرام را ویران کنند. آنها مجسمه ابوالهول رو هم نابود می کردند، اگر علی علیه السلام نبود. در مورد معابد نیز آن گروه از مصریان که حاضر شدند جزیه پرداخت کنند تا مذهب خود را حفظ کنند. حق داشتند معابد خود را حفظ کنند بنابراین کسی نتوانست معابد آنها را ویران کند. تمام این معابد و اهرام و سایر آثار فرهنگی، نماد ماندگاری بشر و میراث بشریت است. وجود این معابد در مصر فرقی با وجود صخره و کوه ندارد بنابراین حضرت علی، عمر و اعراب را متقاعد می کنند که این آثار را ویران نکنند اما در ادوار بعد معابد شمال مصر به دست اعراب از بین رفت و فقط معابد جنوب مصر که دست اعراب به آن ها نرسید باقی ماند. (رودلف ژایگر /ص ۱۲۸)

دیوان عدالت اداری و دادگستری را اولین بار امام علی (علیه السلام) بنیان گذاشت. گفته شده است که یکی از عوامل حفظ محیط زیست قانون گرایی است.

در بحث نوآوری و شکوفایی در عرصه علم و فناوری نیز تاسیس اولین بندر و اسکله در عربستان توسط امام علی (علیه السلام) به دست مهندسين ایرانی صورت گرفت.

همچنین تاسیس اولین نیروی دریایی و کارخانه کشتی سازی اسلامی به دستور امام علی (علیه السلام) ساخته شد. امروز قدرت دفاعی بحث روز ماست زمانی که قایق‌های بزرگ و منجنیق‌های بزرگ را ایرانی‌ها داشتند امام ایرانی‌ها را دعوت می‌کنند و به ایشان می‌فرمایند: علیه معاویه در جنگ صفین برای ما بهترین منجنیق‌ها را بسازید. ایجاد مدرسه و آموزش در همه ابعاد از مسائلی بوده که امام به آنها توجه ویژه داشتند؛ در گوشه‌ای از مسجد که به آن صفه می‌گفتند بعد از نماز ظهر همه را دعوت می‌کردند و آموزش می‌دادند.

یکی دیگر از اهدافی که دانشمندان و متخصصین محیط زیست جهانی در بیانیه ریو به آن اشاره می‌کنند، ترویج پایدار و فراگیر و عادلانه رشد اقتصادی و رشد کامل و کار برای همگان است. امام علی (علیه السلام) در فرمان معروف خود به مالک اشتر در نهج البلاغه می‌فرمایند: باید توجه تو در آبادانی زمین بیشتر از گرفتن مالیات و خراج باشد؛ زیرا خراج بدون توجه به آبادانی به دست نمی‌آید و کسی که بدون آباد نمودن به گرفتن مالیات و خراج بپردازد، به ویرانی شهرها و از بین بردن بندگان خدا اقدام کرده است.

خانم احمدی:

همین بحث محیط زیست در نهج البلاغه که امروز بسیار مغفول مانده، بسیار جامع و گسترده مطرح است نقدی که بنده به عنوان همکار به مقاله آقای دکتر دارم این است که تمام منابع از یک محقق آلمانی درباره امام علی (علیه السلام) است و تمام بهره ای که ما می‌توانیم از این مباحث داشته باشیم این است که چرا ما نه؟ مهم ترین مجموعه‌ای که سیره‌ی حضرت را عملاً به ما نشان می‌دهد، کتاب شریف نهج البلاغه است. این بخش یعنی محیط زیست در نهج البلاغه، فقیرتر از سایر قسمت‌هاست و کار کمتری روی آن شده است. منابع دیگر اینقدر برای ما ارزشمند نیست که خود نهج البلاغه قابل توجه است.

متأسفانه عموماً ما در تحقیقات، یک چارچوب را از جای دیگر تعیین می‌کنیم و آن چارچوب را می‌بریم در متون دینی و برای آن مستند پیدا می‌کنیم؛ یعنی سعی می‌کنیم شاهد مثال و تایید از متون دینی؛ ذیل

همان مواردی که در ذهن خودمان است، بیاییم ولی نظر بنده این است که واقعا ادب حکم می‌کند که ما خودمان را بسپاریم به این متون قدسی و از آنها چارچوب بگیریم. ببینیم حضرت چه فرموده‌اند و ما آن‌ها را دسته بندی کنیم و از آن‌ها استفاده‌های کاربردی بکنیم.

بنابراین به این بیندیشیم که اولاً چرا به نهج البلاغه و این همه موضوعات آن به ویژه مسائل زیست محیطی اینقدر کم توجه شده است، و ثانياً اگر کسی احتمالا در این زمینه کاری انجام داده است، عرضه نماید، بایستی باز شود برای کارهایی از این دست. ما باید نیازهایمان را واقعا از طریق متون دینی اصلی خودمان مستقیماً رفع کنیم نه اینکه چند دست بچرخد و بعد از طریق یک فرد آلمانی، یا آمریکایی دوباره به خودمان باز گردد. چرا مستقیم نتوانیم بهره بگیریم؟

اگر استاد اجازه بفرمایند یکی از دوستان ما، تحقیقی را درباره حقوق حیوانات انجام داده‌اند، که تاحدی می‌تواند به این نیاز پاسخ دهد اگر اجازه بدهید ایشان گزارش کوتاهی بدهند.

یکی از طلاب:

بسم الله الرحمن الرحيم

با کسب اجازه از مظهر استاد، عنوان مقاله «حقوق حیوانات از منظر اسلام با تاکید بر نهج البلاغه است، ما حقوق را از نظر اسلام بررسی کردیم و هرکجا که مطلبی از در نهج البلاغه بود ذیل آن مرقوم کردیم. در این پژوهش مانند سایر پژوهش‌ها ابتدا مفهوم حق و حیوان از نظر لغوی و اصطلاحی مورد بررسی قرار گرفت و پس از آن جایگاه حیوان از منظر حقوق و فلسفه تبیین شد سپس به معیارهای طبقه بندی حیوان در قرآن پرداخته شد. بعد از آن ویژگی‌های حیوان و جایگاه و منزلت حیوان از منظر نهج البلاغه تبیین شد. در انتها اهمیت و جایگاه حقوق حیوان از منظر اسلام و انواع حق حیوان مورد بررسی قرار گرفت. حقوقی که در نهج البلاغه بررسی کردیم، شامل، حق حیات، شرایط و نحوه ذبح حیوان است. در خطبه ۲۵ مولاعلی (علیه‌السلام) فرمایش مستقیمی در این رابطه داشتند. از دیگر مباحثی که مطرح شده لزوم مهربانی و ملاحظت با حیوانات است. پرهیز از آزار و اذیت آنان، حق مسکن، حق تولید مثل، حق احترام و ... حق سرپرستی و حق کاربری

درست که در واقع به روشنی گویای این نکته است. که حیوان از شان و کرامت و منزلت الهی برخوردار است و انسان حق ندارد به بهانه ی اشرف مخلوقات بودن، مقام و کرامت الهی این آفریدگان را نادیده بگیرد.

سئوالی که به ذهن من هم رسید این است که مثلا در مسائل فقهی، درمورد نجاست برخی حیوانات مطالبی مطرح شده که با این تکریم نسبت به حیوانات ظاهرا سازگار نیست!!

ذیل خطبه ۴۷ جمله ای از حضرت آمده که به مثله کردن حیوان نیز اشاره فرمودند و مثله کردن را حتی درمورد سگ جایز نمی دانند. و این که حیوانی رد یا مذموم باشد در نهج البلاغه نداریم.

خانم احمدی:

ببینید ما یک سری مسائل فقهی داریم راجع به حیوانات که آن ها هیچ ربطی به آزار نرسانیدن، مراقبت کردن، غذا دادن و پرورششان ندارد. هریک از حیوانات در این عالم نقشی دارند؛ منظور از تکریم این نیست که ما این حیوانات را به رختخواب خودمان ببریم! یعنی جایگاه حیوان با جایگاه انسان متفاوت است؛ هرکدام از این ها از نظر فقهی هرچند طرد شده باشند، یعنی ورودشان به متن زندگی خصوصی انسان ممنوع اعلام شده باشد، به جهت موقعیت هایی که در هستی دارند؛ رعایت حقوقشان لازم است. بنابراین ما وظیفه داریم حوزه حقوق را با فقه نیامیزیم.

همه موجودات شعور دارند و حتی همین زمینی که ما روی آن گناه می کنیم یا نماز می خوانیم علیه یا له ما شهادت خواهند داد. اگر فرمودند همه چیز خدا را تسبیح می کند حتی برگ درختان و سنگریزه ها خدا را تسبیح می کنند، این تسبیح فرع بر شعور آن هاست اگر شعور نداشته باشند تسبیح گر نمی توانند باشد. بنابراین حتی دیوار خانه ماسقف خانه ما، زمین زیر پای ما به گردن ما حق دارد. فرمودند شما مسئولید "حتی علی البقاء و البهائم" شما درباره هم زمین ها و سرزمین هاتان، هم حیواناتی که شما با آن ها زندگی می کنید مسئولید.

استاد ولی الهی:

یک کنوانسیون جهانی در عرصه محیط زیست به وجود آمده است به نام کنوانسیون تنوع زیستی و ایران هم عضو آن است و همه کشورهای بزرگ دنیا هم در این کنوانسیون شرکت کردند. این کنوانسیون بر آن است که تمام موجودات عالم ارزشمند هستند و همه آنها از یک سوسک و ساس گرفته تا مار و مور و عقرب، مگس و پشه ارزشمند هستند. هرکدام از این ها یک کارگاه بزرگ بیوتکنولوژی هستند که ما از آن غافلیم و نمی دانیم که چه موادی در بدن آنها وجود دارد. مثلا وقتی بمب اتمی هیروشیما و ناگازاکی را زدند، دیدند که سوسک های زرد آن جا زنده هستند. تنها موجودی که باقی مانده و پس از سال ها مقاومت کرده بود همین سوسک ها بودند. همین قضیه زمینه تحقیقات زیادی را ایجاد کرد برای این که معلوم شود در بدن این سوسک چه ماده ضد رادیواکتیوی وجود دارد، تا ما بر اساس آن بتوانیم لباسی بسازیم که در مقابل رادیواکتیو مقاوم باشد.

آمریکا و شوروی تا سال ۱۹۷۰ تمام دریاها را بیش از حد مجاز را از نظر رادیواکتیو آلوده کردند و تمام موجودات دریا به بیماری سرطان مبتلا شدند به جز کوسه. برای این کوسه ای که این همه توانایی دارد تحقیقات بزرگی آغاز شد اینکه بدانند در بدن کوسه چه چیزی هست؟ بنابراین همه ی موجودات ارزشمند و ذخایر ژنتیک جهان هستند. هرکدام یک DNA مستقل، و حاصل میلیون ها سال تحول هستند؛ به همین دلیل نباید نابود شوند باید مورد حفاظت قرار بگیرند. در قرآن و نهج البلاغه گفته شده همه ی موجودات خدا امانت های الهی هستند مولانا نیز می گوید:

ما همه سمعییم و بصیرییم و هشیییم
با شما نامحرمان ما خامشییم.

همه موجودات سمیع و بصیر و هوشمند هستند. اما با ما خاموش هستند. همه درحال تسبیح و عبادت هستند. قرآن می فرماید: "ما خلقتنا هذا باطلا سبحانک". حتی یک مگس هم به باطل در این دنیا خلق نشده، بنابراین همه ی حیوانات حقوقی دارند و هر یک در جایگاه خود مستقل است.

از سویی دیگر امام علی (علیه السلام) و رسول الله (صلی الله علیه و آله) می فرمایند: عقرب و موش را از محیط زندگی تان دور کنید این در حالی است که موش در طبیعت نقشی ایفا می کند، در بعضی مزارع، زمین را زیرو رو می کنند بعضی آلودگی ها را پاک می کنند.

شاید بتوانیم بگوییم یکی از حضار که در واقع حق زیست هر موجود زنده ای از مضرات و منافع احتمالی آن جدا نیست؛ تا آنجا که در قرآن نیز در مورد حرمت شراب و قمار گفته شده " فیها منافع للناس " اگر چه این موارد برای انسان دارای منافی باشد، اما " ائمهما اکبر "؛ یعنی جنبه فقهی و حقوقی آن از یکدیگر جداست.

یکی از طلاب:

حیوانات دارای ادراک و شعور و احساس هستند. امام صادق علیه السلام در این مورد فرموده اند که حیوانات دارای ادراک و شعور هستند ولی نه ادراک مخصوص انسان ها و خداوند به حیوانات چهار خصلت عنایت فرموده است: ۱- شناخت خالق خود ۲- شناخت راه کسب روزی ۳- شناخت جنس نر از ماده ۴- ترس از مرگ

خانم احمدی:

از دیگر اشارات حقوقی درباره حیوانات توصیه امام علی به مالک اشتر می فرمایند: هنگامی که می خواهی افرادی را برای جمع آوری مالیات از دامداران بفرستی به آنها سفارش کن طوری وارد نشوند که حیوانات بترسند. همچنین باید به حیوانات فرصت استراحت بدهید " و لیروحها فی الساعات. " حیواناتی که وظیفه ای دارد مثلا بار می کشد و شخم می زند، باید زمانی را برای استراحت به او بدهید. از آزار هنگام سوار شدن بر حیوان بپرهیزید که بیش از حد سنگین نشود و بیش از حد سواری ندهد و نیز فرموده اند فرصت برای چریدن به حیوانات بدهید و او را در چراگاه رها کنید تا مدتی راحت باشد. این دستور علاوه بر زمان استراحت حیوان است، و در واقع فرصت تفریح برای حیوانات است.

چوپان مهربان برای این حیوانات بگمارید مبادا چوپان خشن باشد؛ بلکه چوپانی بگمارید، که هم شفیق باشد هم امین. نیز می فرمایند: حیوان بیمار را مراعات کنید از حیوانی که مثلا دستش شکسته یا بدنش زخمی است؛ مراقبت کنید. یا حیوانی که پیر شده نباید حشش نادیده گرفته شود. اینها مواردی است که خود حضرت اجرا می کردند و سایرین را هم بدانها ترغیب می فرمودند.

حتی درباره گرفتن طعمه‌ای از دهان یک مورچه فرمودند: اگر حکومت عوالم سبعه را به من بدهند حاضر نیستم یک دانه‌ای را از دهان مورچه ای بگیرم؛ در مکتب علی (علیه السلام) یک مورچه جایگاه دارد آن هم در مقابل شخصیتی چون امیرالمومنین (علیه السلام). ایشان از مثله کردن حیوان حتی حیوان مرده بسیار پرهیز می دادند و منظور از مثله کردن بریدن اعضای بدن حیوان است. و نیز تاکید فرمودند بین حیوان مادر و فرزندش جدایی نیندازید. این نهایت برخورد عاطفی حضرت با حیوانات است که به رابطه محبت آمیز بین مادر و فرزند در میان حیوانات هم توجه دارند. تمام شیر حیوان مادر را ندوشید تا برای فرزندش شیر داشته باشد. نوزاد این حیوان حق دارد از مادر ارتزاق بشود. از کشتن بی رویه و بیش از نیاز حیوانات حلال گوشت پرهیز نمایید. فقط تا حد نیاز می‌توان از گوشت آن‌ها استفاده کرد. از کشتن حیوان در حضور حیوان دیگر پرهیزید.... آنچه گفته شد در مورد حیوانات بود. اما در مورد زمین نیز امام بیاناتی دارند از جمله وجود معادن در کوه‌ها، مروارید در صدف‌ها در دریاها و برای همه اینها رهنمودهایی دارند. چرا که همه نیازهای انسان از طریق زمین تامین می‌شود. به استحکام بخشیدن زمین توسط کوه‌ها اشاره می‌فرمایند که در قرآن نیز مطرح شده است.

استاد ولی‌اللهی:

محیط زندگی انسان بر خلق و خوی او تاثیر گذار است. مردمانی که در ناحیه کوهستانی زندگی می‌کنند با مردمی که در کنار دریا زندگی می‌کنند خلقی متفاوت دارند. هدف محیط زیست و دانشمندان این است که هر کسی در هر منطقه‌ای که زندگی می‌کند از حداقل رفاه برخوردار باشد. تنها در این صورت است که

محیط زیست از بشر در امان خواهد بود. دانشمندان امروزی معتقدند زمین مانند یک موجود هوشمند عمل می‌کند.

یکی از حضار:

شما مطالبی را که بیان نمودید درباره حیوانات بود آیا درباره موارد دیگری مثلا عدم جواز تخریب ابنیه باستانی یا سایر موارد زیست محیطی در نهج البلاغه مطالبی آمده یا خیر؟

خانم احمدی:

غناي نهج البلاغه به قدری بالاست که سخن درباره هر موضوعی را در دل خود دارد. این محقق آلمانی از کجا به این مطالب دست یافته است؟ البته همه مطالب صادره از وجود مقدس امیرالمومنین، همین نهج البلاغه ای نیست که در دست ماست بلکه چندین برابر آن است. یقینا از سیره آن حضرت و تمام نهج البلاغه که چند برابر این نهج البلاغه است درباره همه موضوعاتی که ما در بخش زیست محیطی به دنبال آنیم مطالب قابل توجهی وجود دارد.

یکی از حضار:

لطفا آقای جرج جرداق را فراموش نکنید ایشان شاید اولین شخصی بود که مبحث حق محیط زیست در نهج البلاغه را عنوان کرد.

خانم احمدی:

کتاب "صوت العدالة الانسانیة" را بر همین مبنای حقوق نوشته‌اند. علامه امینی (ره) در حین نگارش کتاب الغدیر، یک نسخه برای جرج جرداق به عنوان یک حقوقدان جهانی می فرستند و به ایشان می گویند: شما یک حقوقدان جهانی هستید و ما یک مظلومی در عالم داریم که حقوق ضایع شده بسیار دارد؛ این بخشی از زندگینامه و سیره ایشان است شما در مورد ایشان حکم کنید. ایشان پس از مطالعه کتاب الغدیر "صوت العدالة" را می نویسند.

استاد ولی اللهی:

در نهج البلاغه به بیش از سی گونه جانوری اشاره شده است و سوالی مطرح که آیا جانوری هست که نکوهش شده باشد و به عنوان مظهر شر شناخته شود؟ هیچ جانوری به عنوان مظهر شر شناخته نشده و یا نکوهش نشده است. چون همه موجودات مخلوق خدا هستند و حتما حکمتی در آفرینش بوده است. بسیاری از این موجودات که مهجور واقع شده اند. در حال حاضر صدها یا هزاران ماده دارویی از آن ها به وجود می آید. مهلک ترین سم دنیا را از یک قورباغه سبز می گیرند که در استرالیا زندگی می کند. بومیان قدیم قورباغه های سبز را می گرفتند و نیزه خود را به سمی که در پوست این حیوان است آغشته می کردند و با آن گاو وحشی را از پای درمی آوردند. همچنین امروزه مهلک ترین داروهای روان گردان از محصولات حیوانی و طبیعی می گیرند و بعد مانند آن را در آزمایشگاه سنتز می کنند.

سوال دیگر این است که چرا ژایگر آلمانی و صدها نفر که در جهان در زمینه های مختلف تحقیق می کنند؟ اگر ما شیعیان تحقیق بکنیم می گویند جانب گرایانه است، زیرا به هر حال یک عشقی از حضرت و خاندان ایشان در نوشته های مان بروز خواهیم داد. اما وقتی یک فرد آلمانی غیرمسلمان در مورد یک شخصیت برجسته جهانی چون علی (علیه السلام) تحقیق بکند خیلی جای توجه دارد. در حال حاضر هر کشوری در جستجوی این است که یک شخصیتی را به خودش منسوب کند مثلا کشور ترکیه مولانا را به خودش نسبت می دهد.

ما از بیان این مطالب بیشتر قصد داریم قوت قلب و الهام بگیریم، یعنی از امام سرمشق بگیریم و بگوییم شخصیتی مانند امام علی (علیه السلام) این همه اقدامات در جهت از بین بردن نقاط ضعف زیست محیطی خود انجام داده است ما چه کرده ایم؟ این نشست ها بیشتر از بعد روانی موضوع است اما قطعا مسئله از این ها فراتر است. در آمریکا فلسفه ای تحت عنوان پاراگماتیست وجود دارد که می گوید هرچه عملا مفید فایده قرار نگیرد بیهوده است. امسال هم سال اقدام و عمل است ما باید این اقدامات گهربار و پندهای ارزشمند را

در جامعه به کار برده و از آنها بهره ببریم. آن محقق آلمانی که در این مورد تحقیق می کند با هدف این کار را انجام می دهد و به کار می برد.

خانم احمدی:

اگر ما دستمان به این معارف نمی رسد اشکال از ماست. ما اساسنامه ای در دست نداریم که مدون شده باشد. تمامی اطلاعات در دل منابعی مانند نهج البلاغه است که باید استخراج شود و بعد به عمل در بیاید ما نه استخراج کردیم و نه عمل کردیم. منشور سازمان حقوق بشر با بیشترین بهره گیری از نامه معروف امام به مالک اشتر تدوین شده است، نامه ای که در دست ما شیعیان هست و اگر ما استفاده نمی کنیم این مشکل خودمان است. ما در این همایش و نشست ها به دنبال فتح بابی در این زمینه هستیم تا از این دست تحقیقات اتفاق بیفتد و در آینده به عمل تبدیل شود.

یکی از حضار:

پس می توان اینگونه نتیجه گرفت که در این جا نقش پژوهش پررنگ است و برگزاری چنین همایش ها و در حوزه علوم انسانی را ضروری است که این جلسات ادامه داشته باشد و صرفا به این همایش اکتفا نشود و از اهل فن نیز دعوت بشود و غیره تا در این جلسات حضور پیدا کنند شاید تاثیرگذار باشد مانند مهندسین شهرسازی.

یکی از حضار:

با تشکر از مطالب که بیان شد بسیار جالب بود اما کاربرد تمام این مسائل در زندگی امروز چیست؟ ما تا چه حد توانسته ایم این دستاوردها را در همین محیط زیست کشور خودمان کاربردی کنیم؟ این ها برخی از مواردی است در مورد حیوانات در نهج البلاغه توصیه شده است. اینک در مورد بقیه موارد زیست محیطی فرمایشات استاد را می شنویم.

خانم احمدی:

من در تکمیل بیان استاد اضافه می کنم که حضرت در نهج البلاغه به این نکته اشاره کرده اند که محل زندگی انسان بر روحيات او موثر است؛ یکی از تاثیرات طبیعت بر انسان، رشد و نمو است و منظور از رشد، طراوت و بالندگی و نشاط است. می فرمایند زمان شروع فصل سرما خود را بپوشانید و زمان شروع گرما اوایل بهار با وجود خنک بودن هوا اما خود را زیاد نپوشانید، زیرا طبیعت با شما همان می کند که با درختان می کند، همسویی با طبیعت یک ابتهاج و سروری را در انسان ایجاد می کند.

این که متقابلا انسان چه اثری بر طبیعت می گذارد، خارج از وقت ماست و انشالله در همایش های آتی به آن ها خواهیم پرداخت.